

**Kulturdepartementet
v/ Kirkeavdelingen**
Postboks 8004 Dep
0030 Oslo
postmottak@kud.dep.no

Deres ref.: 14/1686-

Vår ref.: 14-2424/vt

Oslo, 02. oktober 2014

Høringsuttalelse om NOU 2014: 2 Lik og likskap

Human-Etisk Forbund (HEF) takker for muligheten til å komme med synspunkter på departementets høringsbrev om NOU 2014: 2 Lik og likskap.

HEF deler helt ut Lae-utvalgets forslag om allmenn likestilling i økonomiske og rettighetsmessige forhold ved gravlegging. Det er viktig at en felles sekulær forståelse legges til grunn for gravferdslovgivningen fordi gravlegging er en allmenn, offentlig tjeneste som angår alle innbyggere, uavhengig av religion eller livssyn. Vi vil i vår høringsuttalelse vektlegge forhold som berører livssynsmessige forhold.

Bakgrunn: Livssynsmangfold og endringer i befolkningen

En forholdsvis ny utfordring er de innbyggerne som ikke er livssynsmessig organisert. Spørreundersøkelser tyder på at de er en uensartet gruppe, men i antall er de flere enn alle som er medlem i andre tros- og livssynssamfunn enn Den norske kirke (Dnk) til sammen. De «uorganiserte» er også den gruppen som vokser raskest. Antallet medlemmer i Dnk synker dessuten år for år.

En fremtidsrettet gravferdspolitikk må også ta hensyn til de uorganiserte, særlig når det gjelder seremonirom, og legge til rette for å løse allmennmenneskelige behov uten en bestemt livssynstilknytning.

En meningsmåling utført av Jølstad begravelserbyrå og Norstat i 2012 viser at kun 54 % selv ønsker en gravferd i Dnk¹. Tilsvarende viste HEF og Norsk Statistikk sin befolkningsundersøkelse at 37 % ønsket ikke-religiøs eller humanistisk gravferd for seg i 2004, og 42 % i 2008. Offentlige seremonirom og gravferdsforvaltningen må derfor organiseres for å møte den fremtidige virkeligheten.

Kap. 5. Lae-utvalgets prinsipper

HEF støtter utvalgets prinsipper i punktene 1, 2, 3, 4 og 6, men ikke 5.

¹ http://fritanke.no/index.php?page=vis_nyhet&NyhetID=9033

Utvalgets prinsipper

1. «Gravlegging er eit offentleg ansvar og skal vere utan kostnad for dei etterlatne. Alle innbyggjarar skal vite at fellesskapet vil ta ansvar for ei verdig gravlegging. Seremonien er derimot eit privat ansvar.
2. Gravplassane skal vere allmenne og bør bli forvalta slik at ordningane i hovudsak er felles for alle. Gravplassane er opne for alle avlidne.
3. Forvaltninga skal så langt som mogeleg leggje til rette for at gravlegging kan skje med respekt for personleg livssyn og i tråd med føringane til vedkomande livssynssamfunn.
4. Lovgjevinga skal likestille gravferdsformene. Lovgjevinga skal leggje til rette for ulike gravferdsformer og ikkje stimulere dei etterlatne til å velje den eine gravferdsforma framfor den andre.
5. Eitt menneske får éi grav. Gravlegginga er ei endeleg handling.
6. Med tida blir grava sletta og gravminnet teke bort. Ei grav og eit gravminne skal vanlegvis ikkje stå lenger enn det finst levande som minnest den avlidne.»

Vedr. prinsipp 5: Én grav

HEF mener at prinsipp 5 må ses i sammenheng nedsetting av askeurner og aske-spredning. Familiære ønsker om deling av en urnes innhold til også en grav/spredning i annet land (eller delvis spredning samt en grav i Norge) bør tillates. Saken bør heller ses som at enhver familie bør ha rettighet til å ha «en grav å gå til» etter sin kjære døde. Dette selv om deler av asken er spredd annet sted i Norge eller i utland. Betrakning om eller holdning til hva aske egentlig er – et endelig nedbrutt materie og masse følelser og verdighet – er et personlig anliggende.

En slik deling av asken medfører ikke ekstra gravareal eller arbeid for gravferdsmyndighetene. Ett menneske får fortsatt kun en gratis urnegrav på en gravplass i Norge, som før.

Vedr. prinsipp 2: Allmenn gravplass og navnsetting

HEF støtter utvalget i å styrke forståelsen av at gravplassene er for allmuen og at navnsettingen for gravplasser og navnedde minnelunder derfor bør ha livssynsnøytral ordlyd, dvs. ikke linket til kirke-ord eller religiøst preget ordsetting. HEF mener dette også bør gjelde hvor gravplassen ligger inntil/rundt kirkebygg, spesielt ved anlegging av nye gravplasser.

Prinsipp 2 er også et argument for at forvaltning av og eierskap til gravplassene bør være i kommunal, ikke kirkelig, regi.

Kap 1 og 12: Regelendringer

Faneparagrafen (§ 1) i Gravferdsloven lyder: «*Gravlegging skal skje med respekt for avdødes religion eller livssyn*». Utvalget foreslår at det kun skal lyde: *Gravlegging skal skje med respekt for avdøde*. HEF er dypt uenig i denne strykning av teksten.

Faneparagrafens opprinnelige ordlyd er meget viktig å ha i sin helhet, for å bidra til forståelse for likeverd og verdighet også for ikke-kirkelige gravferder. Ordet «respekt» alene er udefinert. Strykningen virker også underlig sett sammen med utvalgets foreslåtte prinsipp 3.

Eierforhold til gravplasser

I Gravferdsloven står at «Gravplassene er soknets eiendom» dvs. ved Dnks menighet eller Kirkelig fellesråd. Dette står i motsetning til siste ledd i samme paragraf, som krever at «Gravlegging skal skje på offentlig gravplass». Inntil 1996 var kirkegårdene kommunens juridiske eiendom, men ble i årene etter (jf. rundskriv V-6/2002 B) overskjøttet ved kommunestyrevedtak til soknet/menigheten.

I tråd med utvalgets vektlegging av offentlige allmenne gravplasser bør det igangsettes en prosess for at de av landets gravplasser som i dag eies i kirkelig regi kan tilbakeføres til kommunalt eierskap. Det kan oppleves lite verdig for ikke-kristne å bli gravlagt på eiendom eiet av Dnk.

Kap 9. Forvaltningssystemet

HEF støtter det allmenne og sekulære prinsipp ved at oppgavene bispedømmerådene har etter gravferdsloven flyttes til fylkesmennene. Likeså – ikke bare kan, men bør den nasjonale gravplassrådgiverens stilling for nasjonal rådgiving flyttes fra bispedømmerådet til departementet eller en annen offentlig instans.

«Utvalet tek ikkje stilling til om gravplassforvaltninga skal liggje til dei kyrkjelege fellesråda eller kommunane.» (kapittel 9.4.3.6) HEF minner departementet på nytt om at den offentlige gravferdsforvaltningen bør tillegges kommunene. Dette for å sikre likeverdig og livssynsøytral forvaltning for hele befolkningen. Dette vil være i tråd med innstillinger fra alle tidligere offentlig nedsatte utvalg som har utredet stat-kirke forholdet, og i tråd med Likestillings- og diskrimineringsombudets høringsvar for Stålsett-utredningen (NOU 2013: 1).

Det bør legges mer til rette for at Kirkelig fellesråd og kommuner kan inngå avtale om kommunalt utført gravferdsforvaltning i påvente av lovendringer om dette (jf. § 23 i gravferdsloven).

HEF støtter opprettelse av lokale gravplassutvalg for å føre tilsyn med utført gravferdsforvaltning gjennom kommune eller kirkelig fellesråd, slik utvalget foreslår. For at dette ikke skal bli selvtilsyn bør utvalgene bestå også av eksterne representanter fra tros- og livssynssamfunn og fra private brukere av gravplassene, dvs. etterlatte/pårørende, enkeltpersoner, familier etc.

Utvalget sier det ikke er lett å finne informasjon om gravferdsloven rettet mot innbyggerne. HEF mener det kan være en utbredt oppfatning og erfaring at «folk flest» har lite kunnskap om gravferd og om hva skjer/hva/hvem gjør hva når vi dør. Mange velger lett kirkens tilbud som er meget godt tilrettelagt lokalt. For å sikre mer reell valgmulighet og verdighet ved gravferd bør departementet og/eller gravferdsforvaltningen sørge for relevante informasjonstiltak gjennom skolesystemet og ved voksenopplæring.

Kap 11. Regelendringer - Askespredning

HEF er uenig i at behandling og vedtak av søknader om askespredning skal flyttes fra fylkesmannen til Kirkelig fellestråd lokalt. For å sikre livssynsøytral søknadsbehandling mener HEF at dette fortsatt bør tillegges fylkesmannen.

Kap 10. Økonomisk styring

For de kirkelige fellestråd kan det være vanskelig å skille mellom gravferdsforvaltningen og kirkelig drift. Dette er nettopp et argument for kommunal forvaltning. Utvalget foreslår at kirkelig fellestråds regnskap for den offentlige gravferdsforvaltningen bør inngå i kommuneregnskapet for lettere å skille mellom selve gravleggingsdelen og kirkelig virksomhet.

HEF er enige at det må ryddes opp i dette. Den beste løsningen ville være om kommunen selv driver gravferdsforvaltningen. Dersom gravferdsforvaltningen beholdes hos Dnk, må kommunestyrene i sine budsjettvedtak skille tydelig mellom bevilgninger til drift av Dnk og til drift av kirkens gravferdsforvaltning. Denne ryddigheten er også nødvendig for å beregne korrekte (ikke for høye) tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn (jf. trossamfunnsloven § 19).

Kap 8. Valg av tilrettelagt gravlegging og kommune

Det gis anledning til å få grav som er særskilt tilrettelagt for å imøtekomme religiøse og livssynsmessige minoriteters behov - uten merkostnad. HEF mener at familiers personlige ønsker og behov for tilpasset gravsted eller i annet sokn eller kommune enn siste bosted må sees på lik måte som begrunnelse ut fra religiøse behov.

Av hensyn til personer/familier – ikke for tros- og livssynssamfunnenes behov

I gravferdslovens bakgrunn for de pålagte dialogmøter med tros- og livssynssamfunn som er virksomme på stedet, og i andre sammenhenger – som f.eks. behov for seremonirom alle kan bruke - er det referert til av hensyn til tros- og livssynssamfunns behov. HEF vil minne om at bakgrunnen for loven om dialogmøtene egentlig var å få til dialog og erfaringsinnhenting fra personlige brukere av gravplassene. Ved at dette var vanskelig å få til i praksis, ble det i stedet valgt som ordlyd å invitere tros- og livssynssamfunn som er virksomme på stedet til dialog.

Gravferd er et privat ansvar og arrangement hvor ansvarlige (de pårørende) etter eget behov kan innhente bistand fra ønsket hold (byråer og ulike tros- og livssynssamfunn). HEF mener det må komme tydeligere frem at gravferdsforvaltningen først og fremst er av hensyn til private personer/familier/pårørende som brukere av gravplasser og forvaltningen.

I lov og forskrift bør det derfor gå frem at de kirkelige fellesråd også skal invitere personlige brukere av gravplassene til de årlige dialogmøtene.

Nøytral utforming av gravplasser og felles bautae

I tråd med utvalgets vektlegging av allmenne gravplasser mener HEF dette må komme til uttrykk gjennom regler for livssynsnøytral utforming av gravplassenes portaler, gjerder, hus og felles minnebautae. Ansvarlig gravferdsforvaltning bør forpliktes å etterstrebe nøytral utforming av slike forhold, samt muligheter for endring av eksisterende religiøse felles minnebautae.

Når kirkelige fellesråd i rollen som offentlig gravferdsforvalter gir privilegier og prioritet til kristne og Dnk, viser de seg dårlig skikket til å ivareta gravferdsoppgaven i et moderne, mangfoldig samfunn.

Kap. 7.3.4 Seremonirom alle kan bruke – flerbrukshus

HEF støtter utvalget i at det er behov for flere livssynsnøytrale og livssynsåpne seremonirom alle kan bruke. *«Utvalet meiner at det ikkje er sjølvstapt at seremonilokale for gravferd skal vere eit offentleg ansvar. Dette er eit spørsmål om grensa mellom livssynssamfunna og det offentlege og har samanheng med innhaldet i ein heilskapleg livssynspolitik som er sett på dagsordenen med NOU 2013: 1 Det livssynsåpne samfunn. (kap 7.3.4.1 – 7.3.4.6).»*

Fra HEF vil vi vise til at saken må ses ut fra at gravferdsseremonien er et privat ansvar og arrangement, og at kommunene burde ha likeverdige seremoniromtilbud til disse ulike private familiene og pårørende. Offentlige tilbud må være likeverdige for alle innbyggere og være uavhengig av eventuelle lokaler tros-/livssynssamfunn måtte ha som tilbud til sine medlemmer.

At kirkerom/kirkebygg eller andre religiøse bygg ikke er egnet til felles bruk for alle er viktig som felles forståelse, og understrekes bl.a. av Stålsett-utvalget. I kirkeforlikets punkt 6 ble det tatt sikte på lovfesting av kommunalt ansvar for at livssynsnøytrale seremonirom skal finnes. Vi minner om at der felles seremonirom i dag finnes brukes de ofte til Dnks gravferder.

Det offentlige ansvar er ikke godt nok definert for seremonirom alle kan bruke. Felles seremonirom er ikke likestilt med kommunalt bygget og finansiert kirkebygg som tilbud for Dnks medlemmer. HEF viser til prinsippet om likeverdige offentlige tjenester (Jf. Likestillings- og diskrimineringsombudet sin høringsuttalelse ifbm. Stålsett-utredningen

om Det livssynsåpne samfunn) og mener ansvaret for felles seremonirom må pålegges kommunen.

(Merk at dersom kommunene ved nybygging av et felles seremonihus kan tolke dette også som et kirkerom kan kommunen bygge ett felles hus i stedet for to ulike seremonihus, ett for Dnk og ett for øvrig bruk. Med bruk av mobile symboler etter ønske blir ingen diskriminert. Dnks menighet får dekket sitt behov for et rom som kan brukes som kirkerom - vigslet for bruk om ønskelig. Men i et slikt fellesbygg må Dnks menighet dele bruk av rommet med andre, etter tur. § 21 i Kirkeloven bør prøves i henhold til slik tolkning.)

Kommunene burde stimuleres til å lage en oversikt over store og små seremonirom for alles bruk i kommunen, og med initiering for nødvendig tilpassing av eksisterende religiøst symboliserte kapeller inntil et felles seremonihus/flerbrukshus er realisert.

Navnet minnelund

Navnet minnelund er likeverdig tilbud til pårørende som ønsker en grav å gå til uten eget ansvar for stell av graven, med felles minnebauta med navneskilt. HEF mener at gravferdsforvaltningen burde utvikle et areal for navnet minnelund som tilbud ved alle landets gravplasser.

Vennlig hilsen

Kristin Mile
generalsekretær